

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ ПОПОВНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ментинська І. Б.

*старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-7939-0010
imentynska31@ukr.net*

Ключові слова:

*термінознавство, іншомовні
слова, словотвірна адаптація,
морфологічна адаптація,
семантична адаптація.*

Запозичення іншомовних терміноодиниць – закономірний природний процес розвитку будь-якої галузевої терміносистеми. Метою статті є розглянути запозичення як спосіб поповнення комп'ютерної терміносистеми, що передбачає розв'язання таких завдань: виокремити етапи і типи їх освоєння, простежити фонетичні, словотвірні, морфологічні та семантичні зміни, яких зазнають іншомовні терміни у процесі освоєння їх українською мовою, з'ясувати доречність використання чужомовних запозичень у комп'ютерній галузі.

У досліджуваній терміносистемі на першому етапі відбувається перехід іншомовних термінів від латиниці до кирилиці. На другому етапі запозичена одиниця зберігає іншомовні ознаки, проте стабілізується її форма, відбувається пристосування до граматичної системи мови-отримувача. Третій етап – це етап повного пристосування (укорінення) терміна.

Фонетичне пристосування: іншомовне слово починає відтворюватися за допомогою звуків фонетичної системи мови-отримувача. Графічно-орфографічне пристосування термінів стосується написання іншомовних слів в українській мові. Морфологічна адаптація: іншомовні комп'ютерні терміни набувають певних граматичних категорій. Семантична адаптація: відбувається формування самостійного лексичного значення іншомовного терміна в новому термінологічному полі. Показником словотвірної адаптації є участь чужомовного терміна в дериваційних процесах мови-отримувача.

Отже, освоєння іншомовної лексики є складним багаторівневим процесом, що відбувається на різних рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний і словотвірний становлять найвищий ступінь асиміляції лексичних запозичень, підґрунтя яких є пристосування запозичень на графічному, фонетичному та морфемному рівнях. Чужомовні терміни є важливим засобом поповнення української сучасної комп'ютерної термінології, що сприяє розвитку галузевої термінології. Проте надмірне вживання запозичень часто завуальовує зміст сказаного, ускладнює його сприйняття.

BORROWINGS AS A PRODUCTIVE WAY TO REPLENISH UKRAINIAN COMPUTER TERMINOLOGY

Mentynska I. B.

Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Language

Lviv Polytechnic National University

Stepan Bandera str., 12, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-7939-0010

imentynska31@ukr.net

Key words: *terminology, foreign words, word-formation adaptation, morphological adaptation, semantic adaptation.*

Borrowing foreign language term items is a natural process of the development in any branch terminology. The aim of the article is to consider borrowing as a way to replenish computer terminology, which involves solving the following tasks: to identify stages and types of their development, to trace the phonetic, word-forming, morphological and semantic changes that foreign terms undergo in the process of adjusting them and to clarify the appropriateness of the use of foreign language borrowings in the computer industry.

In the studied terminological system at the first stage there is a transition of foreign terms from Latin to Cyrillic. At the second stage, the borrowed unit retains foreign language features, but its form is stabilized, there is an adaptation to the grammatical system of the recipient language. The third stage is the stage of complete adaptation (rooting) of the term.

Phonetic adaptation: a foreign word begins to be reproduced with the help of the sounds of the phonetic system of the recipient language. Graphic and spelling adaptation of terms concerns the spelling of foreign words in the Ukrainian language. Morphological adaptation: foreign computer terms acquire certain grammatical categories. Semantic adaptation: the formation of an independent lexical meaning of a foreign term in a new terminological field takes place. The indicator of word-formation adaptation is the participation of a foreign language term in the derivational processes of the recipient language. Thus, the adjustment of foreign vocabulary is a complex multilevel process that occurs at different levels of the language system, among which lexical-semantic and word-forming make the highest degree of assimilation of lexical borrowings, based on adaptation of borrowings at graphic, phonetic and morpheme levels. Foreign terms are the important means of supplementing Ukrainian modern computer terminology, which contributes to the development of field terminology. However, excessive use of borrowings often obscures the meaning of what is said and complicates its perception.

Вагоме місце серед шляхів та способів поповнення термінофонду української мови на сучасному етапі належить запозиченням. Запозичення іншомовних терміноодиниць – закономірний природний процес розвитку будь-якої галузевої терміносистеми, спричинений міжнародними зв'язками, контактами, тісними взаєминами народів та держав.

Постановка проблеми. Як українські мовознавці, так і закордонні досліджують проблеми, пов'язані із чужомовним запозиченням. Процеси адаптації лексичних запозичень проаналізовано у працях Е. Хаугена, У. Вайнрайха, О. Муромцевої, Д. Лотте, М. Шанських. Значення екстралінгвальних причин і їхню роль у процесі лексичного

запозичення досліджували Л. Кислюк, О. Стишов, Л. Архипенко й інші. Ідею поділу на етапи адаптації іншомовної лексики та за ступенем її засвоєння в мові підтримали німецькі лінгвісти: А. Шлейхер, Г. Хірт, О. Бегагель, Ф. Верде. Іншомовні запозичення в наукових терміносистемах стали об'єктом уваги О. Лисенко, Г. Сергєєвої; питання словотвірного освоєння запозичень аналізують С. Рижикова, Л. Чурсіна; Д. Мазурик, О. Тодор; В. Симонок досліджує лексико-семантичну рецепцію іншомовних слів в українській мові. У сучасному українському термінознавстві темі національної та інтернаціональної тенденції поповнення сучасного термінофонду присвячено праці О. Кочерги, І. Кочан, М. Вакуленка,

К. Городенської, Г. Вознока, З. Куньч та інших. Як зазначає І. Кочан, «міжнародні лексеми є в кожній мові. Їхня кількість залежить від того, чи мова повністю абсорбує ці слова у свою систему, чи, навпаки, відштовхує їх, намагається знайти для них відповідні аналоги на національному ґрунті» [1, с. 268–272]. Досить ґрунтовним, на наш погляд, є дослідження О. Філь про джерела і способи формування терміносистем комп'ютерної сфери в англійській, польській та українській мовах [2, с. 92–97], а також розвідка М. Коваль [3, с. 15–21] про сутність та особливості української науково-технічної термінології як бази україномовного інформаційного забезпечення комп'ютерних систем, засобу гуманізації технічної освіти, однак інтенсивний розвиток ІТ-сфери спонукає до подальших досліджень, а також є потреба комплексного вивчення семантичної поведінки та словотвірної потужності запозичених комп'ютерних термінів.

Мета статті – розглянути запозичення як спосіб поповнення комп'ютерної терміносистеми, що передбачає розв'язання таких **завдань**: виокремити етапи і типи їх освоєння, простежити фонетичні, словотвірні, морфологічні та семантичні зміни, яких зазнають іношомовні терміни у процесі освоєння їх українською мовою, з'ясувати доречність використання чужомовних запозичень у комп'ютерній галузі. Актуальність теми зумовлена необхідністю вивчення особливостей фонетичної, семантичної й словотвірної адаптації запозичень в українській комп'ютерній терміносистемі.

Джерельною базою дослідження є «Тлумачний словник з інформатики» [14], «Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування» (далі – АУТСОТІП), 2005 р.; ІТ-словник з інформатики (далі – ІТ-СІ), електронний ресурс; навчальний посібник «Програмування інтернет-застосувань» (2013 р., автори: Р. Мельник, Р. Тушницький), навчальний посібник «Інтернет» (2009 р., автори: Я. Глинський, В. Рязька), картотека запозичень комп'ютерних термінів (116 одиниць), укладена шляхом вибирання з електронних та друкованих підручників і посібників з інформатики та програмування, а також усного професійного мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спершу варто зазначити, що в сучасній науковій літературі поняття «лексичне запозичення» номіновано розлогим синонімним рядом: *запозичена лексика, запозичення, чужомовна лексика, варваризми, екзотизми, кальки, інтернаціоналізми, іношомовні вкраплення, іношомовні запозичення, лексика іношомовного походження* тощо. Тлумачення терміна *запозичене слово* знаходимо в «Енциклопедії української мови»: «Запозичені слова – іношомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила. Запозичені слова не сприйма-

ють мовці як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення. На відміну від іношомовних слів, які розглядаються у спеціальних словниках, запозичені слова подаються в загальних словниках разом із питомою лексикою» [4]. Отже, іношомовними називають слова, що увійшли в українську мову з інших мов. Запозичення іношомовної лексики відбувається в результаті розвитку політичних, економічних, культурних зв'язків тощо. У процесі побутування іношомовна лексика засвоюється українською мовою, пристосовується до її фонетичних, граматичних, орфографічних норм. У цій розвідці послуговуємося номінаціями *терміни іношомовного походження, терміни-чужослови, запозичені терміни* як дублетними назвами, крім того, погоджуємося з думкою О. Ткаченка [5, с. 272] і під терміном *запозичення* будемо розуміти як процес виникнення й закріплення в мові-отримувачі іношомовного елемента, так і сам іношомовний елемент.

Науковці виокремлюють кілька етапів, через які проходить слово на шляху до повного лексичного освоєння: наприклад, О. Стишов [6], Я. Голдованський [7] акцентують на таких: 1) етап інновації, або початкового введення в мову, що запозичує; 2) етап віртуалізму – слово набуває поширення серед відносно невеликої кількості носіїв мови-приймача; 3) етап неологізму – словом послуговуються більшість носіїв мови-реципієнта. В. Роман [8, с. 257–261] підтримує думку багатьох учених і вказує на формальну адаптацію іношомовних слів, яка об'єднує асиміляцію на фонетичному, графічному й морфологічному рівнях, і семантичну адаптацію (відбуваються функційно-семантичні зміни). Л. Архипенко виокремлює початковий, поглиблений етапи й етап повного освоєння іношомовного слова, кожному з яких притаманний певний перелік диференційних ознак запозиченого слова [9, с. 20–22].

Спостерігаємо, що в комп'ютерній терміносистемі на *першому етапі* відбувається проникнення або входження іношомовних термінів на різних мовних рівнях. Л. Архипенко стверджує, що початковий етап «характеризується вибором способу запозичення: транслітерація, транскрипція <...>, властиве графічне переоформлення іношомовного слова, перехід від латиниці до кирилиці» [9, с. 37], Л. Крисін зазначає, що іношомовне слово на першому етапі вживають у тексті як своєрідне вкраплення, без транслітерації та транскрипції [10, с. 142–161]. На *другому етапі*, підкреслює В. Роман [8, с. 166], запозичені слова втрачають ознаки незвичності, співвідносяться з морфологічними категоріями мови-отримувача. Л. Архипенко наголошує, що саме на цьому етапі «виявляються парадигматичні зв'язки: полісемія, синонімія, антонімія». Г. Сергеева вказує на зміни

внаслідок взаємодії термінів іншомовного походження з питомою термінологією [11, с. 4–12]. Отже, на другому етапі запозичена одиниця зберігає іншомовні ознаки, проте стабілізується її форма, відбувається пристосування до граматичної системи мови-отримувача, слово сприймають як постійний елемент у фаховій галузі, розширюється сфера його вжитку. Л. Кислюк наголошує на зростанні рівня морфемної подільності запозиченого слова [12, с. 112–122].

Щодо *третього етапу*, то практично всі науковці [6; 7; 8; 9; 10; 12] схиляються до думки, що останній етап – це етап повного пристосування (укорінення) терміна (наприклад: *файл*). Запозичений термін кодифіковано в галузевих словниках. Від таких термінів (основ) утворюються похідні (*файловий*), відбувається пристосування до морфологічної системи мови-отримувача. Запозичені слова активно побутують у галузевій терміносистемі, носії мови не помічають іншомовного характеру терміна. «На цьому етапі, – зазначає Л. Архипенко, – відбувається селекція, визначення понять, співвідношення із граматичними категоріями української мови, використання термінів після лексикографічної фіксації з урахуванням норм сучасної української мови і термінологічної кодифікації за державними стандартами» [9, с. 39]. Варто зауважити, що не всі терміни проходять усі три етапи пристосування запозичених слів у чіткій послідовності, іноді освоєння іншомовних термінів – це складний мовний процес, що засвідчують типи адаптації на фонетичному, графічно-орфографічному, орфоепічному, морфологічному рівнях. Як слушно зауважує Л. Архипенко, такі типи адаптації часто перехреснюються, доповнюють один одного, пришвидшують процес засвоєння запозиченої лексики [9, с. 41–43].

Фонетичне пристосування полягає в тому, що іншомовне слово починає відтворюватися за допомогою звуків фонетичної системи мови-отримувача, відбувається своєрідна заміна звуків чужої мови близькими фонемами мови-отримувача: *апгрейд* від англ. *upgrade*; *андейт* від англ. *update*; *віджет* від англ. *widget*; *гаджет* від англ. *gadget* або фр. *gagée*, фр. *engager*; *дайджест* від англ. *digest*; *девелопер* від англ. *developer*; *оверлей* від англ. *overlay*; *фрилансер* від англ. *freelancer*; *хост* від англ. *host*; *юзер* від англ. *user*. Отже, на першому етапі освоєння іншомовних термінів зауважено транслітерацію чи транскрипцію чужословів. Трапляється також збереження чужомовного написання, переважно це назви мов програмування: *Python, Java, JavaScript, Kotlin, Dart, Swift, Ruby*, назви програмних продуктів: *Windows, Word, Photoshop, Viber, Skype* тощо. Ці терміни ще не вступили у стадію графічної нострифікації, тому є графічно не пристосовані. Уважаємо, що на дру-

гому етапі освоєння перебувають терміни *драйвер* від англ. *driver*; *контент* від англ. *content*; *сервер* від англ. *server*; *спам* від англ. *spam*, ці терміни пристосувалися до граматичної системи української мови, набули категорій роду та числа, входять до системи відмінювання. Також демонструють значну словотворчу продуктивність (*драйверовий, контентний, серверовий, спамовий, спамити*).

Графічно-орфографічне пристосування термінів стосується написання іншомовних слів в українській мові. Важливим під час передавання іншомовного слова є співвіднесення буквеного і звукового складу. Варто наголосити, що специфічною рисою аналізованої терміносистеми є паралельне використання двох способів графічної адаптації: передавання англійських лексем кирилицею та використання латинського алфавіту для створення українського терміна-відповідника. Це демонструють такі терміни комп'ютерної термінології:

– на стадії правописного пристосування перебувають такі групи терміноодиниць, які зазнають деяких фонетико-граматичних трансформацій відповідно до норм української мови: *off-line/офлайн, on-line/онлайн, soft/софт, Internet/Інтернет* (проте правопис латиницею розхитує мовну норму); з різними варіантами правопису в українській мові: *піксель/пíксел* від англ. *pixel*; *воксель/воксел* (від англ. *volute* та англ. *pixel*);

– з написанням разом: *руткіт* від англ. *root kit*; *вебдизайн* від англ. *web design*; *багфіксинг* від англ. *bug fixing*, відповідно до правила написання складних слів в українській мові [13, с. 23];

– без подвоєння в українській мові: *акаунт* від англ. *account*; *сканер* від англ. *scanner*; *триггер* від англ. *trigger*; *асемблер* від англ. *assembler* [13, с. 32];

– з літерою *и*: *стрімер* від англ. *streamer*; *чип* від англ. *chip*, *дисплей* від англ. *display*, *принтер* від англ. *printer*; відповідно до так званого правила «дев'ятки»;

– з апострофом: *м'ютекс* від англ. *mutex* (від англ. *mutual exclusion*) [13, с. 7].

Орфоепічне пристосування термінів. Зазвичай на першому етапі засвоєння чужомовні терміни порушують чинні принципи милозвучності української мови, спостерігаємо такі відхилення від традицій української ортографії: складний для вимови збіг приголосних: *сервлет, операнд, інтерфейс, андейт, біткойн, бітрікс* (ІТ-СІ) тощо, складний для вимови збіг голосних: *акаунт, аутсорсинг, аутентифікація*; ненормативне оглушення, одзвінчення приголосних: так, наприклад, на базі фонетичної транскрипції англійської мови виник термін *транзакція*. За принципами української транслітерації латинська літера *s* відповідає українській літері *с*. І тільки в англійській

транскрипції з'являється **z**, що відповідає українській літері **з**, тобто [trænz'ækʃn], тому робимо висновок, що термін *транзакція* відбиває суто сучасну англійську вимову. Позитивним узусним явищем вважаємо часткове пристосування чужомовних термінів до ортоепічних норм української мови на другому етапі освоєння: наприклад, спостерігаємо варіантну вимову *браузер/бравзер; ауторизувати/авторизувати*. Щодо *акцентуаційних норм*, то терміни запозичуємо переважно з наголосом мови-джерела: *курсор, парсер, мідлет, сніфер*. У похідних словах, що утворилися на українському ґрунті, наголос мови-джерела зберігається: *курсорний*. Однак під час функціонування нового іншомовного терміна нерідко наголос під дією тенденцій, властивих наголосу мови-отримувача, або за аналогією зі словами з подібною морфемною структурою може змінитися: *утиліта* від англ. *utility* [ju:'tɪl.ə.ti].

Морфологічна адаптація іншомовних комп'ютерних термінів відбувається традиційно, як і в загальнолітературній мові: іншомовні терміноодиниці набувають певних граматичних категорій. Терміни-іменники мають рід, число, відмінок; терміни-ад'єктиви беруть участь у словозміні українських прикметників (*virtual – віртуальний*), а синтаксичний тип зв'язку між іменником і прикметником має характер узгодження; терміни-вербали функціонують як українські дієслова, дієвідмінюються за наявними в мові моделями (*ксерити, копіювати, спамити, моніторити, чатити → чатитися*). Усе це свідчить про найвищий ступінь їх морфологічного освоєння. Відомо, що англійські іменники – назви неістот не мають категорії роду, попри те в українській мові вони належать переважно до чоловічого, жіночого роду відповідно до флексії, яка з'являється в разі пристосування терміна, як-от: *сайт, сокет, сканер, тег, чат* (IT-СІ) – іменники чоловічого роду; *утиліта, фіча* (IT-СІ) – жіночого роду. О. Стишов зауважує, що в іменниках, запозичених із мов, для яких характерне вживання артиклів, функцію показника роду бере на себе флексія. Це часто спричиняє те, що слово має різний рід у мові-донорі та в мові-отримувачі [6, с. 104]. Термін *Windows* в англійській мові належить до множинних іменників, про що свідчить закінчення *s*. В українській мові відбулося переосмислення граматичної категорії числа цієї лексеми, подібне переосмислення спостерігаємо у словах *ф'ючерси, чипси*.

Семантична адаптація – входження іншомовного терміна до галузевої терміносистеми мови-отримувача, яке, за словами В. Роман, визначає етап його входження в синтагматичні та парадигматичні відношення з питомими словами мови-реципієнта, розвиток валентності, участь у різних процесах

зміни значень, зміну стилістичних характеристик [8, с. 177]. Результатом процесу семантичного пристосування є формування самостійного лексичного значення іншомовного терміна в новому термінологічному полі, встановлення певних зв'язків з іншими терміноодиницями мови-отримувача та всередині тематичної групи. Л. Архипенко зазначає, що у процесі семантичного освоєння запозичених слів відбуваються звуження, розширення, спеціалізація значення, деталізація і конкретизація семантики терміна [9, с. 4–5]. У досліджуваній терміносистемі зауважуємо зміну семантичної структури деяких запозичених термінів (збільшення чи зменшення семантичного обсягу його значень, звуження або розширення значення, а також такі, що змінили своє значення або не змінили його). Так, термін *домен* від англ. *domain* має в англійській мові такі значення: 1. Найбільша структурна одиниця Інтернету. 2. Термін, що позначає групу хостів (комп'ютерів) мережі. 3. У мережі Інтернету – частина ієрархії імен. 4. Функційна область, що покриває сімейство систем. 5. набір допустимих значень атрибута [14, с. 74]. В українській комп'ютерній термінології: 1. Метадані, що абстрактно описують стовпець таблиці бази даних. 2. набір допустимих значень атрибута. 3. Область в Інтернеті (пойменована група вузлів мережі). 4. Група комп'ютерів або інших пристроїв в мережі, що мають загальне ім'я і керовані як єдине ціле в межах загальних правил і процедур [14, с. 320]. Звуження семантики запозиченого терміна на новому терміноґрунті є більш поширеним явищем, ніж розширення. Запозичені терміни входять до української мови не з усією сукупністю семантичних значень мови-джерела, у процесі позначення певних явищ, дій, приладів, пристроїв відбувається спеціалізація значення таких термінів. На сучасному етапі розвитку української комп'ютерної терміносистеми процес семантичної адаптації запозичених термінів активно триває, проте низку новітніх запозичень ще не кодифіковано в українських галузевих словниках, що свідчить про початковий рівень адаптації чужомовної лексики на українськомовному ґрунті.

Словотвірна адаптація. Вагомим показником словотвірного освоєння чужомовного терміна є його участь у дериваційних процесах мови-отримувача. Д. Мазурик стверджує, що слова виявляють далеко не однаково словотвірні можливості, одні реалізують свій дериваційний потенціал, інші виявляють нульову дериваційну спроможність [15, с. 177–182]. На продуктивність творення похідних термінів від запозичень впливають особливості термінотворення в системі української термінології, проте пристосування запозичень також позначається на самій системі: з'являються нові терміноелементи,

видозмінюються структурні зв'язки між новими та старими елементами.

Спостерігаємо, що в комп'ютерній терміносистемі словотвірно спроможними стають запозичені терміни із флексійними ознаками родової належності: передусім терміноодиниці чоловічого роду з нульовим закінченням, що називають пристрої, програми, поняття і реалії комп'ютерної сфери: *айпад, вайбер, вішинг, таджет, геймер, імейл, інтерфейс, спам, тестер, трафік (айпадовий, вайберний, таджетовий, імейлти, тестерський)*; невідмінювані запозичені терміни виявляють слабкий словотвірний потенціал: *юзабіліті, меню*. Як приклад можна навести суржиковий професіоналізм *менюшка, прев'юшка*.

Виокремлення іншомовного афікса й активне функціонування його у словотвірних процесах є свідченням глибшого освоєння терміна морфемною та словотвірною підсистемами. Чимало терміноодиниць мають подільні основи (похідні, крім кореня, виокремлюють хоча б одну службову морфему), а частина – неподільні (непохідні, відповідають кореневі), що частково визначає дериваційні можливості термінів, впливає на кількість утворених від них похідних слів. В українській комп'ютерній галузі продуктивними є такі структурні моделі: на *-ер-* – назви різних приладів, програм тощо: *асемблер, банер, браузер, драйвер, трансвер*; за допомогою суфікса *-н-* від них можна утворити відносні прикметники: *асемблерний, банерний, браузерний, драйверний, трансверний*; або за допомогою суфікса *-ов:* *асемблеровий, банеровий, браузеровий, драйверовий, трансверовий*. Запозичені терміни на *-ер-* – назви осіб за певним видом занять чи професією: *спамер, юзер, геймер, девелопер, фрилансер*, потенційно можуть утворювати прикметники за допомогою суфіксів *-ств(о); -ськ(ий)*: *спамерство (спамерський), юзерство (юзерський), геймерство (геймерський), девелоперство (девелорський), фрилансерство (фрилансерський)*. Вагомий словотвірний потенціал виявляють запозичені терміни на *-инг*, зауважмо, що в англійській мові слова з таким суфіксоїдом мають неособову форму дієслова з іменниковими та дієслівними властивостями. В українській комп'ютерній терміносистемі запозичені терміни на *-инг/-інг* становлять кількісно велику групу зі значенням явищ, процесів і станів: *рекрутинг, демпінг, тюнінг, карінг, копірайтинг, лендинг, морфінг, софтлифтинг, хостинг (ІТ-СІ)*. Твірна основа запозичень на *-инг/-інг* може активно продукувати відносні прикметники із суфіксом *-ов(ий)*: *рекрутинговий, демпінговий, тюнінговий, карінговий, копірайтинговий, хостинговий*; дієслова із суфіксом *-ува-*: *рекрутинг – рекрутингувати, демпінг – демпінгувати, копірайтинг – копірайтингувати, хостинг – хостингувати*.

Прикметним для української комп'ютерної термінології є дедалі більше залучення до словотвірних процесів чужомовних аббревіатур. Причиною зростання дериваційної активності запозичених аббревіатур є прагнення до більш детального опису того чи того поняття або намагання подати вужчий за значенням термін, а також тенденція до економії мовних ресурсів. Як зауважує І. Коробова, «чинником такої словотвірної активності аббревіатур є суспільна потреба в цих словах, яку мова повинна задовольнити» [16, с. 228–233]. Запозичені аббревіатури (*HTML* від англ. *Hyper Text Markup Language*; *GIF* від англ. *Graphics Interchange Format*; *Wi-Fi* від англ. *Wireless Fidelity*) можуть виконувати роль твірних основ, переважно поповнюють галузеву терміносистему складними словами (*HTML-код, HTML-мова, GIF-файл, GIF-формат, GPS-координати, GPS-навігація, GPS-термінал, GPS-трекер, FTP-сервер, FTP-клієнт*, проте помічаємо, що запозичені аббревіатури виявляють словотвірну спроможність і в афіксальному словотворенні: *вебсервер, вебсторінка, вебзастосування*. Варто додати, що препозитивними компонентами у складі юкстапозитів часто слугують не лише аббревіатури, а й цифри чи символи: *4G-WiFi-роутер, 3D-просктор, #BBC, #CNN* (використовують для маркування тем і груп тощо), такі запозичення, на нашу думку, продовжують тенденцію інтернаціоналізації складу української комп'ютерної галузі. Отже, словотвірне освоєння нової іншомовної термінології має системний характер і сприяє насиченню загальномовної системи запозикам та їхніми похідними.

Варто також наголосити, що на теперішньому етапі розвитку термінології тексти комп'ютерної комунікації надмірно обтяжені термінами-чужословами, хоч лексикографічні джерела [14] фіксують багато питомих або цілком адаптованих до української мови назв: *акаунт – обліковий запис, адаптер – пристосовувач, браузер – (від англ. *web browser*) – оглядач/переглядач, вебоглядач*. Безперечно, запозичене слово є доречним за умови, якщо воно означає поняття, яке ще не має питомого відповідника або з різних причин не названо засобами української мови (*оверлей, серветти* тощо). Тому чимало англізмів, американізмів пристосовуються до норм української літературної мови і стають ваговою частиною її термінологічного фонду. Пристосування запозичених назв до норм української мови відбувається на лексичному рівні шляхом виникнення синонімів-дублетів: *апдейт – оновлення (оновлення даних), вінчестер – накопичувач*. Інколи рівнобіжне використання комп'ютерних термінів-синонімів (чужомовний термін / питомий відповідник) не є вдалим або є недоречним. Як зазначає

К. Булаховський [17, с. 64–68], *харддиск* – не *жорсткий диск*, а *твердий диск*. Проте якщо терміни є абсолютними відповідниками, то віддаємо перевагу радше власне українській терміноодиноці (або частково адаптованій) [1; 13; 17; 18]: *варієтет* – *різновид*, *різновидність*, *відповідність*; *візуалізація* – *унаочнення*; *декларація* – *оголошення*; *верифікація* – *підтвердження*.

Висновки. У досліджуваній терміносистемі спостерігаємо поетапне освоєння термінів: на *першому етапі* відбувається перехід іншомовних термінів від латиниці до кирилиці: *off-line/офлайн*, *on-line/онлайн*, *soft/софт*, *Internet/Інтернет*. На другому етапі запозичена одиниця зберігає іншомовні ознаки, проте стабілізується її форма, відбувається пристосування до граматичної системи мови-отримувача: з'являються, наприклад, синоніми-дублети: *акаунт* – *обліковий запис*, *адаптер* – *пристосовувач*. Третій етап – це етап повного пристосування (укорінення) терміна (терміни *файл*, *файловий* кодифіковано у фахових словниках [14, с. 572]). Фонетичне пристосування: іншо-

мовне слово починає відтворюватися за допомогою звуків фонетичної системи мови-отримувача (*браузер/бравзер*). Морфологічна адаптація: іншомовні комп'ютерні терміни набувають певних граматичних категорій: *сайт*, *тег*, *чат* (ІТ-СІ) – іменники чоловічого роду. Семантична адаптація: відбувається формування самостійного лексичного значення іншомовного терміна в новому термінологічному полі (на прикладі терміна *домен* спостерігаємо звуження семантичного обсягу значень в українській мові). Показником словотвірної адаптації є участь чужомовного терміна в дериваційних процесах мови-отримувача: *рекрутинг* – *рекрутингувати*, *демпінг* – *демпінгувати*, *копірайтинг* – *копірайтингувати*, *хостинг* – *хостингу*. Чужомовні терміни є важливим засобом поповнення сучасної української комп'ютерної термінології, що сприяє розвитку цієї галузевої термінології. Проте інтенсивна англізація сучасної української комп'ютерної термінології на всіх мовних рівнях часто заважає точному називанню певного поняття, відводить від української мовної традиції.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АУТСОТІП – Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування. Київ : Видав. дім «СофтПрес», 2005. Вид. 1. 552 с.
2. ІТ-СІ – ІТ-словник з інформатики. URL: <http://xn--r1a3b.xn--b1amgblet.xn--j1amh/index.php> (дата звернення: 03.10.2020).
3. Г.Я. – Глинський Я., Рязьська В. Інтернет. Львів : СПД Глинський, 2009. 240 с.
4. М.Р. – Мельник Р., Тушницький Р. «Програмування інтернет-застосувань : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 256 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочан І. Проблема національного і запозиченого в термінології. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 268–272.
2. Філь О. Джерела і способи формування терміносистем комп'ютерної сфери в англійській, польській та українській мовах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2014. № 791. С. 92–97.
3. Коваль М. Сутність та особливості української науково-технічної термінології як бази україномовного інформаційного забезпечення комп'ютерних систем, засобу гуманізації технічної освіти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2000. № 1. С. 15–21
4. Українська мова : енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. 752 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>.
5. Ткаченко О. Українська мова і мовне життя світу. Київ : Спалах, 2004. 272 с.
6. Стишов О. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. Київ : Центр КНЛУ, 2003. 388 с.
7. Голдованський Я. Проблемы этимологической идентификации лексических заимствований (на материале англицизмов в украинском языке) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Киев, 1985. 21 с.
8. Роман В. Особливості освоєння запозичених слів. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ДДПУ. Слов'янськ : ДДПУ, 2016. Вип.8. Ч.1. С. 257–261.
9. Архипенко Л. Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові (на матеріалі англицизмів у пресі кінця ХХ–початку ХХІ ст.) Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 168 с.
10. Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. *Русский язык конца ХХ столетия (1985–1995)* : монография. Москва : Языки русской культуры, 1996. С. 142–161.
11. Сергеева Г. Англomовні запозичення в українській правничій термінології : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 16 с.
12. Кислюк Л. Освоєння нової іншомовної лексики системою українського словотвору. *Мовознавчий вісник*. 2013. Вип. 16–17. С. 112–122.
13. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.

14. Тлумачний словник з інформатики. Дніпропетровськ : Нац. гірнич. ун-т, 2010. 605 с.
15. Мазурик Д. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2000. С. 177–182.
16. Коробова І. Чужомовні аббревіатури в сучасній українській мові. *Spheres of Culture* : збірник наукових праць. Люблін, Польща, 2013. Вип. № 4. С. 228–233.
17. Булаховський К. Нормативно-термінологічний підхід до україномовної локалізації програмного забезпечення. *Проблеми української термінології*. Львів, 2012. С. 64–68.
18. Куньч З. Проблеми чужомовного впливу на українську науково-технічну термінологію. *Термінологічний вісник*. Київ. 2013. Вип. 2 (1). С. 215–220.

REFERENCES

1. Kochan I.M. (2012) Problema natsionalnoho i zapozychenoho v terminologii. [The problem of national and borrowed in terminology.]. *Bulletin of Zaporizhia National University. Philological Sciences*. Vol. 1. P. 268–272.
2. Fil O. (2014) Dzherela i sposoby formuvannya terminosystem kompiuternoї sfery v anhliiskii, polskii ta ukrainskii movakh [Sources and methods of formation of computer systems terminology systems in English, Polish and Ukrainian languages]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Ukrainian terminology"*. Vol. 791. P. 92–97.
3. Koval M.D. (2000) Sutnist ta osoblyvosti ukrainskoi nauково-tekhnichnoi terminologii yak bazy ukrainomovnoho informatsiinoho zabezpechennia kompiuternykh system, zasobu humanizatsii tekhnichnoi osvity [The essence and features of Ukrainian scientific and technical terminology as a basis for Ukrainian-language information support of computer systems, a means of humanization of technical education]. *Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute*. Vol. 1. P. 15–21.
4. Ukrainska mova: Entsyklopediia (2000) [*Elektronnyi resurs*]. Ukrainska entsyklopediia im. M.P. Bazhana. 752 pp. Rezhym dostupu: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>.
5. Tkachenko O.B. (2004) Ukrainska mova i movne zhyttia svitu. [Ukrainian language and language life of the world]. Kyiv, *Spalakh*. 272 pp.
6. Styshov O.A. (2003) Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informat-sii) monohrafiia. [Ukrainian vocabulary of the end of the XX century (on the material of the language of mass media): monograph]. Kyiv, *Tsentr KNLU*. 388 pp.
7. Holdovanskyi Ya.A. (1985) Problemy etymolohycheskoi identyfikatsyy leksycheskykh zaimstvovanyi (na materiale anhlytsyzmov v ukrainskom yazyke). [Problems of etymological identification of lexical borrowings (based on the material of anglicisms in the Ukrainian language)] Kyev. hos. un-t ym. T.H. Shevchenka. Kyev, 21 pp.
8. Roman V.V. (2016) Osoblyvosti osvoinnna zapozychenykh sliv. [Features of learning borrowed words]. *Perspektyvni napriamky suchasnoi nauky ta osvity*. Sloviansk, DDP, Vol. 8. No 1. P. 257–261.
9. Arkhopenko L.M. (2008). Etapy i stupeni adaptatsii inshomovnykh leksychnykh zapozychen v ukrainskii movi (na materialy anhlytsyzmiv u presi kintsia XX – pochatku XXI st.). [Stages and degrees of adaptation of foreign lexical borrowings in the Ukrainian language (on the material of Englishisms in the press of the end of the XX – beginning of the XXI century)]. Kharkiv. KhNEU. 168 pp.
10. Krysin L.P. (1996). Inoiazychnoe slovo v kontekste sovremennoi obshchestvennoi zhyzny. [Foreign language word in the context of modern social life]. *Russkyi yazyk kontsa XX stoletia (1985–1995): monohrafiia*. Moskva: Yazyk russkoi kultury. P. 142–161.
11. Serhieieva H.A. (2002) Anhlo-movni zapozychennia v ukrainskii pravnychii terminologii. [English borrowings in Ukrainian legal terminology]. Kharkiv. nats. un-t im. V.N. Karazina. Kharkiv, 16 pp.
12. Kysliuk L.P. (2013) Osvoinnna novoi inshomovnoi leksyky systemoiu ukrainskoho slovotvoru [Mastering new foreign language vocabulary by the system of Ukrainian word formation]. *Movoznavchyi visnyk*. Vol. 16–17. P. 112–122.
13. Ukrainskyi pravopys (2019). [Ukrainian spelling] K. *Naukova dumka*. 392 pp.
14. Computer science glossary edited by Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Dnepropetrovsk, 2010. 605 pp.
15. Mazuryk D.V. (2000) Suchasni tendentsii v onovlenni leksyky ukrainskoi literaturnoi movy. [Modern tendencies in updating the vocabulary of the Ukrainian literary language]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna*. P. 177–182.
16. Korobova I.O. (2013) Chuzhomovni abreviatury v suchasni ukrainskii movi. [Foreign abbreviations in the modern Ukrainian language] *Spheres of Culture* : zb. nauk. prats. Vyp. № 4. Liublin, Polshcha. P. 228–233.
17. Bulakhovskiy K. (2012). Normativno-terminolohichni pidkhid do ukrainomovnoi lokalizatsii prohramnoho zabezpechennia. [Normative-terminological approach to Ukrainian-language software localization]. *Problemy ukrainskoi terminologii*. Lviv. P. 64–68.
18. Kunch Z. (2013). Problemy chuzhomovnoho vplyvu na ukrainsku nauково-tekhnichnu terminologiiu. [Problems of foreign language influence on Ukrainian scientific and technical terminology]. *Terminolohichni visnyk*. K. Vyp. № 2(1). P. 215–220.